

Asociația România Levant–Asociația Comunității Românești din Liban la Conferința de Etno-Didactică „Patrimoniul cultural imaterial fără frontiere”, ediția a X-a

În perioada 24–25 octombrie 2025, la Palatul Culturii din Iași, s-a desfășurat **Conferința de Etno-Didactică „Patrimoniul cultural imaterial fără frontiere”**, ediția a X-a, organizată de **Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”** din cadrul **Academiei Române–Filiala Iași**, sub **egida UNESCO**. La acest important eveniment științific, cu caracter academic și intercultural, a participat și **Asociația România Levant–Asociația Comunității Românești din Liban**, reprezentând cu mândrie comunitatea românească din diaspora. Conferința a constituit un prilej valoros de schimb de idei și bune practici privind educația, cultura și conservarea patrimoniului imaterial, având o relevanță deosebită și pentru comunitățile românești din afara granițelor, interesate de formarea și educația copiilor și tinerilor români din diaspora. **Asociația România Levant** a contribuit la conferință cu **trei lucrări** prezentate de doamnele profesoare **Valeria–Georgiana Nabbout, Mirela Jaber și Anca Cheaito**.

Integrarea elementelor etno-culturale românești în educația modernă-o cale către dezvoltarea cognitivă și sustenabilă

Într-o lume marcată de globalizare și tehnologizarea accelerată, păstrarea identității culturale devine o provocare esențială pentru sistemul educațional contemporan, care se confruntă cu provocarea de a pregăti copiii pentru un viitor incert în care sustenabilitatea și autonomia personală devin din ce în ce mai importante. În acest context, moștenirea culturală tradițională românească oferă o resursă educațională, neprețuită, îmbinând cunoștințele practice cu dezvoltarea cognitivă și formarea unei conștiințe ecologice. Astfel, etno-didactica oferă un cadru valoros pentru integrarea tradițiilor, obiceiurilor și al înțelepciunii autentice românești în educația modernă. Tot astfel, se contribuie la formarea unei identități personale și naționale

solide în rândul elevilor. Educația devine nu doar un proces de transmitere a cunoștințelor, ci și un act de cultivare a rădăcinilor de respect față de patrimoniul etno cultural și de încurajare a diversității în gândire și expresie.

Educația se transformă într- un act de cultivare a rădăcinilor, de conectare cu valorile locale și de încurajare a exprimării libere și creative. În plus, etno-didactica facilitează învățarea interdisciplinară, oferind punți între trecut și prezent, între știință și artă, între natură și tehnologie. Acest articol prezintă modalități prin care cunoștințele tradiționale românești pot fi integrate în educația modernă. Accentul se pune pe plantele medicinale, meșteșugurile tradiționale, practicile sustenabile și pe integrarea lecțiilor de tip STEAM (Știință, Tehnologie, Inginerie, Arte și Matematică) în programa școlară.

Plante medicinale în tradiția românească—o resursă educațională complexă. Patrimoniul etnobotanic românesc

Țara noastră posedă o bogată tradiție în utilizarea plantelor medicinale transmisă din generație în generație. Acest patrimoniu etnobotanic include cunoștințe despre plante, ce au efect terapeutic, precum mușețelul, sunătoarea, teiul și menta, plante pentru tratarea rănilor: coada șoricelului, sunătoarea și troscotul, plante pentru afecțiuni digestive: mentă, mărar, cimbru, plante pentru afecțiuni respiratorii: socul, troscotul, pătlagina. La 1945, Vasile Voiculescu scrie cartea „Toate lecurile la îndemână”. Absolvent al facultății de medicină și practicant al medicinei alopate, Voiculescu a fost mereu atras de medicina naturistă. Așadar, în cartea sa vorbește despre cimbrul sălbatic afirmând următoarele: „se întrebuințează în tusea veche, tusea măgărească, greutate în mistuire, câteva ceșcuțe de ceai din 10 grame de plante la un litru de apă”. Obișnuiți să alergăm la farmacie sau la medic pentru orice problemă minoră sau majoră, astăzi am uitat să apelăm la farmacia verde la care bunicii și străbunicii noștri apelau cu încredere odinioară și fără să se pripească. Studiile științifice demonstrează multiplele beneficii cognitive ale educației etnobotanice. Acestea sunt:

- Dezvoltarea memoriei și a atenției,
- Gândirea sistemică,
- Competențele de observație științifică.

Cercetările în neuroștiința educațională arată că învățarea pe bază de experiență directă și contact cu natura activează multiple regiuni cerebrale simultan. Într-un studiu publicat în „Journal Environmental Psychology, Berman demonstrează că interacțiunea cu mediul natural îmbunătățește funcțiile executive cu până la 20 %, incluzând memoria de lucru și atenția susținută. Înțelegerea relațiilor dintre plante, mediul lor de creștere, momentul recoltării și efectele terapeutice ale acestora dezvoltă capacitatea de gândire sistemică. Conform studiului lui Hemlo - Silver din 2007,

publicată din „*Educational Psycology Review*” gândirea sistemică este fundamentală pentru rezolvarea problemelor complexe și dezvoltarea intelectuală superioară. Identificarea plantelor după caracteristici morfologice, dezvoltă abilități de observație detaliată, clasificare și raționament inductiv. În acest sens, implementarea practică în curriculum se poate face prin grădini școlare în care să se planteze plante medicinale unde elevii să cultive, îngrijească și observe plantele pe parcursul întregului an. Pregătirea de ceaiuri și tincturi simple prin activități practice de procesare a plantelor, este o alta activitate dezirabilă, dar și crearea de jurnale botanice.

Meșteșuguri tradiționale și dezvoltarea cognitivă

Olăritul reprezintă unul dintre cele mai vechi meșteșuguri românești cu potențial educațional extraordinar. Copiii pot învăța importanța utilizării materialelor organice și naturale și beneficiul acestora pentru sănătate, cât și rezistența alimentelor depozitate în ulcioare sau chipuri de lut la frig și căldură.

Beneficii cognitive

Dezvoltarea abilităților motorii fine: Modelarea argilei stimulează coordonarea ochilor și precizia gesturilor. Astfel că activitățile ce implică manevrarea materiilor maleabile îmbunătățesc semnificativ controlul motor fin.

Planificarea și gândirea secvențială: Procesul olăritului, pregătirea argilei, modelarea, uscarea, arderea și glazurarea necesită planificare pe termen lung și înțelegerea secvențelor cauzale. Conform teoriei funcțiilor executive aceste activități consolidează cortexul prefrontal. De asemenea, lucrul cu argila încurajează experimentarea și găsirea de soluții creative la provocări tehnice care pot apărea în

procesul de olărit. Olăritul fi implementat în programa școlară prin activități de tip **STEAM**, care sunt foarte iubite în rândul elevilor.

Construcția și tehnicile tradiționale

Țelul implementării unor activități inspirate din etnologia și tradiția românească are ca scop dobândirea unor noi abilități de către generația tânără. Astfel, copii vor deveni creativi, capabili și independenți. Confortul nu ne conduce întotdeauna către progres ci el poate, dimpotrivă, provoca o delăsare colectivă care să influențeze generațiile ce sunt menite să trăiască după noi. Proverbul românesc bine-cunoscut spune că „**Meseria este brățară de aur**”. Cu alte cuvinte omul, care deține cât mai multe cunoștințe este bogat pentru că el va fi în stare să se descurce chiar și atunci când resursele se vor diminua. El va fi creativ și inventiv și va găsi soluții inteligente problemelor cotidiene. Aici nu vorbim doar despre capitalul intelectual, ci vorbim și despre deprinderi tradiționale care ne pot ușura viața și îmbunătăți cunoștințele de fizică aplicată și inginerie (principii structurale și distribuția greutateii, dar și rezistența materialelor).

Tehnicile tradiționale de construcție românească din chirpici, lemn și piatră oferă lecții valoroase despre matematică (prin măsurători), geometrie, raportare, proporții aplicate în contexte reale și gândire inginerească, prin proiectare, testare și îmbunătățirea structurilor ce dezvoltă mentalitatea inginerească. Sustenabilitatea și eficiența energetică sunt alte două avantaje pe care tehnicile tradiționale de construcție le facilitează. În România există cele mai frumoase bordeie, supranumite Case de Hobbit. Una dintre aceste construcții extraordinare a ajuns chiar și în nordul Libanului. Un doctor și- a construit o casă exclusiv din lut cu geamuri în tavan și fără curent electric. Construcția este de tip modular, fără colțuri, ascuțite, acoperișul având un aspect de dom. Astfel de construcții sunt sustenabile și nu consumă electricitate. Căldura este generată de sobe pe lemn, iar lumina este asigurată în întregime de geamurile rotunde instalate în acoperiș.

Ca beneficii se pot enumera învățarea matematicii în contexte practice ce cresc motivația și performanța și expunerea timpurie la provocări de designer ce dezvoltă competențele transferabile pentru carierele viitoare. De asemenea, folosirea materialelor locale și regenerabile contribuie la formarea conștiinței ecologice.

Metode de aplicare

- amplasarea unor zone de lucru în facilitatea de învățământ
- realizarea unor machete pentru punerea în practică a abilităților teoretice învățate și câștigarea de experiență

Agricultura și grădinăritul tradițional

Pe piața muncii din România, dar nu numai, sunt promovate din ce în ce mai mult serviciile de tip informatic, oferire de servicii digitale sau de produse. Dilema apare atunci când nu mai găsim specialiști care să dispună de competențe și abilități practice precum fierari, măcelari, constructori sau tâmplari. Agricultura și grădinăritul ar trebui să facă parte din abilitățile practice pe care le cunoaște orice persoană ce dorește să trăiască o viață sustenabilă și cât mai aproape de natură. În momentul în care are loc înțelegerea ciclurilor naturale, a lanțurilor trofice, a biodiversității și a proceselor de descompunere și regenerare putem vorbi de auto sustenabilitate. De asemenea, compostarea, fermentarea, procesele de transformare a materiei organice și de re folosire a acestora nu fac decât reduce consumerismul, să protejeze resursele naturale pe care deja le avem și să inducă respectul pentru natură. În orice facilitate de

învățământ, fie ea la țară sau la oraș, se pot amenaja cutii dreptunghiulare în care se pot planta diferite semințe în funcție de ciclul de dezvoltare a acestora.

Conservarea și prelucrarea alimentelor

Tehnicile tradiționale de conservare a alimentelor, precum murăturile, compoturile, fructele uscate sau cărnurile afumate, cât și mâncărurile fermentate nu sunt doar lucruri pe care doar cei mari sau bătrânii ar trebui să le cunoască. Ele sunt extrem de relevante educațional. Așadar, se poate face **microbiologie practică** prin fermentarea lacto-fermentativă (varza acră și maia). Pe de altă parte, chimia conservării ne ajută la înțelegerea proceselor de oxidare, a rolului acidității și a procesului de deshidratare. Aceste concepte devin intuitive când sunt învățate prin practică.

Țelul nostru este cel de a crea autonomie și reziliență. Capacitatea de a produce și conserva propriile alimente oferă copiilor un sentiment de competență și independență. Cercetările în psihologie pozitivă arată că simțul competenței personale este esențial pentru sănătatea mentală și reziliență, cât și pentru dezvoltarea inteligenței cognitive. Putem concluziona că practicile tradiționale angajează simultan multiple tipuri de inteligență, ar fi cea corporală kinestezică prin meșteșuguri, naturalistă prin lucrul cu plantele, spațială (și aici ne referim la construcții) sau cea logico-matematică prin măsurători și proporții. Activitățile practice cu materiale concrete, reduc încărcarea cognitivă, abstract, simbolică. Permițând copiilor să înțeleagă concepte complexe, mai ușor manipularea fizică a materialelor creează scheme cognitive mai puternice decât învățarea pur teoretică.

Moștenirea noastră, etnică, culturală și tradițională este o resursă de care ne putem folosi la nesfârșit pentru a crea un nou model pentru noile generații. Probabil că o schimbare de paradigmă este mai necesară decât ne putem închipui. Experiența de 3 ani în lecțiile tip STEAM mi-a arătat că toate aceste activități au un rol transformator în viața copiilor. Ei nu vor mai privi niciodată la fel lecția profesorului, dar și conceptele despre care învață. Perspectiva lor despre viață va fi una schimbată și atitudinea lor una pozitivă. Pe de altă parte, acest tip de activități creează emoții, iar emoțiile creează transformare. Dacă reușim să-i ajutăm pe copii să facă mai mult decât să scrie și să citească, dacă reușim să-i facem să dobândească abilități practice și să învețe să gândească inteligent și liber, dar și să ducă mai departe cultura și tradiția românească atunci am câștigat.

Prof. Valeria–Georgiana Nabbout (Liban)

Rolul etnopedagogiei lingvistice, al multiculturalismului și multilingvismului în promovarea unei societăți globale

Etnopedagogia este o abordare educațională care are ca scop integrarea culturii și a moștenirii tradiționale în sistemul educațional pentru a-l face mai relevant și holistic. Dacă în general educația urmărește formarea viitoarelor generații în scopul de a prelua, continua și dezvolta societatea care va veni, corespunzătoare timpului lor, etnopedagogia se focalizează în mod special pe moștenirea culturală, în scopul de a înțelege, integra și transmite cunoștințele, abilitățile și practicile propriei culturi.

În acest sens se cere o reorientare a sistemului de învățământ, o deplasare a centrului de greutate de la profesor, de la materia sau subiectul respectiv la elev, implicând un proces de umanizare a educației. Astfel, accentul se pune pe dezvoltarea personalității elevului, pentru a-i cultiva trăsături precum curajul propriei opinii, spiritul critic și creativitatea, pentru a-l face capabil să gândească autonom, pentru a-și dezvolta capacitatea de a lua decizii. Cuvântul „elev” vine de la francezul „élever”, tocmai cu sensul de „a cultiva” și „a crește” - deci elevii, cei pe care îi cultivăm și îi creștem, nu sunt doar receptacoli instrumentalizați și transformați de școală în containere de informație și tehnică, ci trebuie văzuți și abordați în calitatea lor umană, ca ființe capabile de trăiri, memorii și emoții; mai înainte de performanțele școlare și academice este necesar ca ei să crească în empatie, în abilități de cooperare și creativitate, să-și dezvolte conștiința sinelui și a propriei evoluții și să-și dezvolte conștiința apartenenței la marea familie a umanității, care, cu cât este mai diversă, cu atât este mai bogată.

Ne aflăm în plină desfășurare a unei transformări radicale a societății umane, fenomen cunoscut ca „globalizare”, fără precedent în istoria societății umane. În calitatea noastră de educatori cu rol de formare a unei noi generații de oameni, a introduce tineretul și a-l forma pentru noua viziune asupra lumii nu mai este doar un deziderat, ci un imperativ, și este urgent acum, când ne trezește un sunet de alarmă din partea societății globale. Deși a fost dorită și anticipată de mult timp, globalizarea a devenit posibilă doar acum datorită unei combinații de factori care a permis o interconectare a lumii, reducând astfel barierele fizice și ideologice. Progresul științific și tehnologic care a permis practic comunicații nelimitate și transporturi fără precedent în rapiditate și eficacitate, politicile economice și comerciale care au facilitat un flux global de bunuri și servicii, au dus astfel la interconectarea pe care o vedem între economii, societăți și culturi la nivel global. Dar cea mai mare schimbare este în curs chiar acum, odată cu penetrarea masivă a inteligenței artificiale (pe scurt, IA) în toate aspectele vieții - aceasta impactează deja, și va impacta societatea umană în moduri nebănuite.

Inteligența artificială va prelua cu siguranță mult, sau chiar tot efortul științific și tehnologic, ca și multe din ocupațiile mai mult sau mai puțin plăcute ale omenirii. În

acest caz, ce ne revine nouă, este să ne focalizăm tot mai mult pe dezvoltarea și cultivarea calităților umane - creșterea nu doar în inteligență, ci mai ales în emoție și simțire, în valorile noastre culturale, în unirea oamenilor în jurul valorilor tradiționale, atât cele comune cât și ale alterității. Orice transformare radicală provoacă haos pentru un timp, așa că suntem martorii unui fenomen pe care îl putem denumi cu ușurință un fenomen de entropie socială, în care un întreg sistem de structură, funcționalități și valori sunt zdruncinate iar altele chiar colapsate, într-un ritm mult mai rapid decât posibilitățile noastre intelectuale, psihologice și chiar fizice ne ajută să facem față; suntem provocați la o procesare, asimilare și adaptare de multe ori peste posibilitățile noastre.

Esența umană, ceea ce ne face să ne simțim vii nu este nici informația, nici tehnologiile, ci dragostea, colaborarea, conexiunea, pasiunea, empatia, singurele trăsături care garantează salvarea lumii. În aceste condiții, reabilitarea și reactivarea culturii materiale și imateriale sunt importante, și reînvierea valorilor culturale tradiționale este soluția salvatoare. Confrunțați cu atâta schimbare și implicit provocări, putem spune fără exagerare că ne aflăm la o răscruce, iar noi, oamenii, avem nevoie de un suport mental și psihic - acel bagaj de resurse, valori și experiență umană numită tradiție. Cuvântul „tradiție” provine din cuvântul latin „tradere”, care înseamnă „a preda”, „a livra” sau „a transmite” - este tot ce a acumulat o cultură de-a lungul generațiilor - aceste valori care ne-au fost transmise și incredibile de către strămoșii noștri - poate chiar în scopul de a ne fi sprijin atunci când simțim cum ne clătinăm. În tradiția culturală a unui popor sau grup etnic, lucrurile materiale tangibile - meșteșugurile, îmbrăcămintea, podoabele, obiectele de uz casnic, arhitectura, mâncarea tradițională, sunt la fel de importante ca și elementele imateriale, intangibile: cunoașterea ancestrală, obiceiurile, credințele, învățăturile și înțelepciunea poporului, miturile, poveștile și proverbele, cântecele și dansurile.

Antropologii și sociologii semnalizează pericolul supra-tehnologizării și al dezumanizării societății încă de la începutul secolului trecut - s-a elaborat și scris mult pe această temă, însă abia acum avertizările și temerile lor au coborât de pe rafturile bibliotecilor, astfel ca noi azi le trăim pe viu. Este momentul să ne întrebăm, ce fel de cultură dorim să creăm, una patologică - un tip de cultură organizațională, birocratică și tehnocrată, bazată pe reguli și proceduri, caracterizată de o competitivitate exagerată, de neîncredere, de teamă și lipsă de transparență, sau una generativă?

„Cultura generativă” este un termen introdus de sociologul Ron Westrum în anii '80 și este folosit în contrast cu acela de „cultură patologică”; cultura generativă promovează valori precum cooperarea și conexiunea umană, facilitând astfel adaptabilitatea la noile provocări la care va trebui să facem față. Termenii sunt noi, dar valorile sunt la fel de vechi ca însăși existența umană, ele fac parte din moștenirea noastră culturală ancestrală; promovând cultura generativă din care fac parte empatia, cooperarea și împărtășirea informației, recunoaștem de fapt meritul aceluiași valori pe

care societatea tradițională le-a trăit dintotdeauna și care fac parte din moștenirea culturală a umanității. Moștenirea culturală locală, pe de altă parte, ne marchează identitatea, creând acel sentiment de comunitate și apartenență prin dimensiunea sa spatio-temporală—ea s-a format de-a lungul timpului într-un context geografic bine definit și în care a fost trăită o anumită istorie.

Etnopedagogia, ca practică educațională, se folosește de această moștenire culturală specifică prin anumite modalități cum ar fi întâlniri cu meșterii tradiționali, dialoguri și schimburi de experiență, înțelegerea și practicarea noilor cunoașteri, în cadrul și în afara instituției de învățământ. Ele sunt menite să-i îmbogățească pe cei care participă la procesul învățării, în speță, pe elevi, prin valorizarea și perpetuarea patrimoniului cultural etnic, a acelei „înțelepciuni populare”, care ne hrănește și îmbogățește pe toți laolaltă, prin cunoașterea și aprecierea propriei moșteniri culturale, și implicit, prin consolidarea propriei identități. Nu în ultimul rând, prin cunoașterea directă, prin reconectarea la valorile, tehnicile și materialele tradiționale, această abordare educațională le va da elevilor ocazia de a deveni creativi, și la rândul lor vor fi capabili de a dezvolta noi tehnologii și soluții mai sustenabile, ca răspuns la provocările cu care se confruntă societatea actuală.

Odată cu tezurizarea și sistematizarea cunoștințelor propriilor tradiții în materie de educația și instruirea copiilor, etnopedagogia este capabilă să remodeleze dinamica societății, încurajând cunoașterea altor culturi mai mult sau mai puțin similare și facilitând interacțiuni și schimburi interculturale, consolidând astfel calea către un multiculturalism demn de secolul 21—ca simple exemple doar din arealul nostru cultural, să ne gândim la promovarea iei romanesti, la participarea echipelor de dansuri populare la festivalurile din străinătate, la târgurile de meșteșugari desfășurate în țară și peste hotare, la succesul gastronomiei noastre.

Etnopedagogia însă pune accent și pe formarea profesorilor în practici și strategii inclusive cum ar fi încorporarea diverselor narațiuni culturale în materialele educaționale, deschizând astfel elevilor ferestre largite către alte culturi. Simplul fapt de a fi expuși la aceste valori și idei îi poate face pe tineri permeabili și receptivi, căci pot înțelege și aprecia și alte limbaje, și alte culturi, pot aprecia importanța toleranței și a schimbului. Prin diverse activități și proiecte elevii vor fi încurajați să discute patrimoniul cultural dezvoltându-și astfel spiritul analitic și critic, și nu în ultimul rând, cel artistic și estetic. Am întâlnit recent o reflecție interesantă, anume că etnopedagogia poate fi definită ca o „pedagogie populară”, iar în acest sens, „Pedagogia populară reprezintă pansofia educației, cu respectul ei față de mamă, cu credința în atotputernicia tatălui, cultul copilului, este, într-un fel, o religie pedagogică”, reflecție aparținând Marianeii Vacarciuc, doctor și conferențiar la Universitatea Ion Creanga din Chișinău. Astfel de reflecții aduc în lumină, din substratul universal de cultură și de simțire, acele valori arhetipale

împărtășite de noi toți. Profesorii pot și au rolul de a facilita dialogul și schimbul intercultural de valori și de idei reprezentative ale propriei culturi tradiționale ca și acele valori care ne sunt comune, cultivând astfel un multiculturalism atât de necesar. Această abordare va promova o cultură a diversității și a diversificării, a aprecierii și respectului față de ceilalți. La fel ca etnopedagogia în general, etnopedagogia lingvistică vine ca o ramură a acesteia, dar în mod particular se referă la studiul limbii și al legăturilor ei cu cultura respectivă, prin încorporarea și explorarea fondului lingvistic de bază, totodată promovând multiculturalismul și multilingvismul cu studiul limbii materne și al limbilor care se adăugă la bagajul cultural lingvistic, pentru că limba și multiculturalismul sunt profund împletite.

Bogăția lingvistică și moștenirea tradițională a culturilor locale constituie tezaurul cultural al umanității, însă cu toate acestea, necesitatea diversității este prea puțin prezentă nu numai în discursul general, ci chiar în propria noastră conștiință. Admirăm și prețuim lumea francofonă și anglofonă, și pe bună dreptate, dar nu avem destulă cunoaștere și prețuire pentru propriile noastre rădăcini, privându-ne astfel de o cunoaștere esențială identității noastre. Ca un exemplu, curriculumul educației lingvistice în țările în care limba engleză ca limbă străină este prioritară, folosește metodologiile Universității Cambridge, care sunt de altfel foarte eficiente; problema este că, deși nu promovează exclusiv valorile culturale occidentale sau britanice, acest curriculum este centrat pe experiența și viziunea britanică asupra lumii, iar această abordare poate fi văzută ca o formă de etnocentrism. În timp ce etnopedagogia lingvistică încurajează explorarea identităților culturale locale ca și pe cea a altor culturi, multilingvismul și multiculturalismul pot da loc la etnocentrism, făcând ca doar valorile vestice să fie apreciate.

Avem tot interesul să nu repetăm greșelile trecutului, căci societatea modernă occidentală nu a fost și nu este încă străină de păcatul credinței în “superioritatea” propriei culturi. Diferența dintre etnocentrism și egocentrism este doar una cantitativă - dacă egocentrismul este tendința de a privi lumea exclusiv printr-o perspectivă individuală, etnocentrismul este credința în superioritatea propriei culturi. Ambele sunt puncte de vedere limitate, doar că etnocentrismul, mai ales cel occidental, evocă un întreg bagaj istoric, religios și social de tristă amintire, de la războaiele religioase cum au fost cruciadele, la inchiziție, misionarism și colonialism, cu tot ceea ce acestea implică.

Etnocentrismul, ca fenomen, subminează posibilitatea schimburilor interculturale și influențează negativ înțelegerea relațiilor interumane și a comportamentului uman al altor culturi - fenomen pe care îl datorăm, cel mai probabil, unui nivel de evoluție al omenirii insuficient de avansat.

În procesul învățării limbilor străine, și etnopedagogia lingvistică pune accentul pe conservarea identității culturale și a moștenirii comunităților prin integrarea cunoștințelor, a valorilor și a culturii locale, dar subliniază rolul limbii în respectarea și conservarea identității proprii și cea a alterității, ca element cultural esențial în comunicare și cooperare, în stabilirea de contacte și valori comune, căci bogăția nu constă în unilateralitate, ci în diversitate. La fel cum biodiversitatea întărește ecosistemele, fiecare limbă oferă o perspectivă unică și un set distinct de instrumente care încurajează abilități cognitive sporite, conservând un fond vast de cunoștințe și de adaptabilitate umană, îmbogățesc prin interacțiune și contact, prin eliminarea prejudecăților și a stereotipurilor, prin promovarea înțelegerii și a simpatiei interculturale, sporind astfel capacitatea colectivă a umanității de a răspunde provocărilor prezente și viitoare, și de a-și dezvolta reziliența, după principiul conform căruia puterea constă în uniune. Este un fapt arhicunoscut acela că rezultatele obținute prin cooperare și colaborare sunt mai mari decât cele obținute individual prin cooperare și sinergie, absolut necesare pentru existența unei societăți globale. Principiul este fundamental în multe domenii, de la sportul de echipă la politică și economie, la biologie - implicit la salvagardarea planetei, și implică faptul că un grup reunit și organizat are o mai mare forță pentru a-și atinge obiectivele decât un singur individ. În afara acestor avantaje, diversitatea limbilor constituie un instrument esențial pentru studiile filologice și antropologice în cercetarea de reconstituire a istoriei umanității.

În concluzie, prin valorizarea istoriilor, a tradițiilor și a perspectivelor etnice ale diferitelor grupuri culturale, multiculturalismul creează un mediu de respect și înțelegere reciprocă mai degrabă decât să promoveze o singură identitate dominantă, permițând astfel diferitelor culturi să coexiste și să construiască viitorul într-un mod mult mai armonios - mai ales în acest moment când trebuie să facem față cu toții unei provocări nemaîntâlnite pentru specia umană în întregul ei, aceea a unei inteligențe artificiale care se apropie cu pași exponențiali de momentul inevitabil al singularității - momentul în care inteligența umană este depășită de cea artificială, și prezis de câteva decenii bune de către inginerii marilor corporații IT. Aceasta nu este o provocare la defetism, teamă sau panică, ci mai degrabă un mesaj încurajator. Educația, etnopedagogia în mod special, revalorizarea comorilor tradiționale ale diverselor culturi prea puțin reprezentate, sunt atâtea instrumente utile pentru a crea o lume multiculturală și multipolară demne de societatea globală a secolului XXI. Atunci, nu s-ar mai pune problema amenințării oricărei inteligențe - nimic nu ar putea ajunge sau depăși inteligența umană reunită la un loc.

Prof. Mirela–Pintilie Jaber (Liban)

Didactica identității: Tradiția românească ca vector educațional și identitar

Este o onoare și o responsabilitate deosebită să mă aflu astăzi în fața dumneavoastră, într-un cadru academic de o asemenea anvergură, dedicat unui subiect atât de important și de actual—păstrarea și promovarea patrimoniului cultural imaterial al poporului român. Trăim într-o epocă în care schimbarea este nu doar rapidă, ci aproape ritualizată. Lumea, tehnologizată, globalizată și fragmentată, pare să alerge permanent către un „mâine” nesigur, în care noutatea e adesea confundată cu progresul, iar uitarea trecutului – cu libertatea. În acest context, cultura tradițională pare pentru unii o relicvă, o podoabă sentimentală sau o nostalgie inofensivă. Dar adevărul este cu totul altul. Tradiția nu este o simplă povară istorică, ci o dimensiune profund existențială. Este rădăcina fără de care nu putem crește vertical.

Filosoful român Constantin Noica spunea că „*tradiția este forma continuă a spiritului*”. Nu este vorba de conservatorism, nici de refuzul noului. Tradiția, în înțelesul său viu, nu este opusul progresului, ci condiția acestuia. Ființa umană este o ființă a memoriei, iar cultura populară este una dintre cele mai vechi forme de memorie colectivă. Prin ea, nu doar că ne amintim „ce a fost”, ci regăsim un sens al apartenenței, o ordine simbolică a lumii, o scară de valori care structurează viața. Fără tradiție, omul modern riscă să devină un „nomad informațional”—rupt de geografie, de istorie, de sensuri stabile. Cultura populară oferă un răspuns la întrebarea: Cine suntem, de unde venim, ce rost avem? Într-un sat românesc, de pildă, dansul nu era doar divertisment, ci formă de legătură între generații. Portul nu era doar estetică, ci cod identitar. Basmele nu erau doar povești, ci adevăruri morale transmise prin simbol. Fără legătura cu aceste rădăcini, devenim vulnerabili în fața omogenizării culturale globale. În loc de diversitate autentică, riscăm să avem o uniformitate superficială. Tema pe care o propun spre reflecție—tradiția ca „vector educațional și identitar” —își are rădăcinile într-o realitate complexă, dar și plină de speranță. În contextul mobilității globale și al schimbărilor accelerate, diaspora românească reprezintă un spațiu vital în care identitatea noastră culturală și lingvistică este, mai mult ca oricând, pusă la încercare.

Vin dintr-o țară în care am trăit timp de 38 de ani - o țară profund ancorată în istoria umanității, al cărei sol păstrează amprente milenare ale civilizației: Libanul. În Liban trăiește o comunitate activă de români care, în ciuda distanței geografice, dorește să rămâne profund atașată valorilor, obiceiurilor și tradițiilor populare românești... Am predat cursuri de limba romana pentru aceasta comunitate, am organizat evenimente si activitati culturale romanesti Vă invit, aşadar, să reflectăm împreună asupra modului în care putem valorifica tradiția noastră romaneasca în procesul educațional, nu doar ca pe o relicvă a trecutului, ci ca pe o forță dinamică, capabilă să întărească identitatea noastră comună. În ultimele decenii, fenomenul migrației a generat o extindere semnificativă a comunităților românești în afara granițelor țării, transformând diaspora românească într-un spațiu viu, dar adesea fragil, al reconstrucției identitare.

În acest context, problema păstrării limbii, culturii și civilizației românești devine una nu doar culturală, ci profund educațională și strategică. Confruntate cu presiunea asimilării, noile generații de români din diaspora riscă o ruptură graduală față de valorile și reperele identitare românești, mai ales în absența unor politici coerente de sprijin educațional.

Pornim de la premisa că tradiția nu este un simplu obiect de studiu sau o formă de nostalgie colectivă, ci o unealtă educațională dinamică, Potrivit datelor recente, numărul românilor care trăiesc în afara granițelor țării depășește 5 milioane, incluzând atât migrația economică post-1989, cât și valurile anterioare, istorice sau politice. Această diasporă este extrem de eterogenă—din punct de vedere al nivelului de integrare, al capitalului cultural, dar și al raportării la identitatea românească. În acest context, apare o nevoie acută de programe educaționale dedicate comunităților românești din diaspora, cu scopul de a păstra și transmite valorile fundamentale ale limbii, culturii și civilizației românești. Riscurile aculturației, pierderea limbii materne și dezrădăcinarea identitară afectează în mod special copiii și tinerii care cresc într-un spațiu cultural dominat de alte limbi, alte obiceiuri și alte repere valorice.

Educația formală în limba română este adesea limitată sau inexistentă în multe țări gazdă. În aceste condiții, educația nonformală (școli duminicale, ateliere culturale, cursuri online, tabere, activități comunitare) devine un instrument vital pentru păstrarea identității naționale. Totuși, aceste inițiative depind în mare măsură de voluntariat, de implicarea directă a părinților, a asociațiilor culturale sau a parohiilor și sunt adesea lipsite de sprijin instituțional stabil. Este esențial, așadar, să abordăm educația din diaspora nu doar ca pe o preocupare comunitară, ci ca pe o componentă esențială a unei strategii naționale de păstrare a identității. Iar în această ecuație, tradiția românească – prin simbolurile, valorile și expresiile ei – poate deveni o resursă educațională de prim rang, capabilă să genereze emoție, atașament și apartenență.

Tradiția nu trebuie înțeleasă ca un simplu repertoriu folcloric, ci ca o formă vie de educație culturală și emoțională. Patrimoniul cultural imaterial – povești, legende, proverbe, colinde, doine, dansuri, port popular, simboluri arhaice, sărbători tradiționale – conține o încărcătură identitară profundă. Aceste elemente nu sunt doar relicve ale trecutului, ci forme de cunoaștere care pot fi adaptate și integrate în activități educaționale moderne, în mod creativ și interactiv. Tradiția devine astfel nu doar conținut de transmis, ci metodă de predare, capabilă să trezească interesul și atașamentul copiilor față de limba și cultura română.

Pedagogia afectivă, care pune accent pe învățarea prin emoție și apartenență, este deosebit de relevantă în acest context. Când un copil învață o poezie populară, participă la o sărbătoare românească sau confecționează un măștișor, el nu doar că își exersează limba română, ci și se reconectează afectiv la rădăcinile sale culturale. Totodată, tradiția oferă un cadru natural pentru învățarea interdisciplinară: prin folclor, se pot introduce

elemente de istorie, geografie, literatură și artă, creând o experiență educațională holistică. De exemplu, un atelier dedicat „Crăciunului la români” poate include cântece (muzică), povestiri (literatură), obiceiuri (antropologie), hărți (geografie) și meșteșuguri (arte plastice). Astfel, în lipsa unui manual standardizat sau a unui curriculum uniform pentru diaspora, tradiția devine un curriculum viu, care se adaptează contextului local, nevoilor elevilor și resurselor comunității. Este nevoie, însă, de o profesionalizare a acestei abordări, de formarea unor cadre didactice pregătite să folosească metode etno-didactice și de recunoașterea valorii pedagogice a patrimoniului cultural imaterial în educația identitară.

În educația non-formală, tradiția trebuie tratată nu ca un obiect de muzeu, ci ca experiență vie, accesibilă și activă. Tradiția devine astfel limbajul pedagogic al diasporei, singurul suficient de încărcat simbolic încât să depășească bariera geografică. Într-o lume în care uniformizarea culturală amenință specificitățile locale, tradiția devine o formă de rezistență tăcută, o formă de reziliență identitară care își găsește expresia tocmai prin continuitate. În acest sens, educația prin tradiție în diaspora poate fi înțeleasă ca un act de reconstrucție culturală, dar și ca un demers filosofic profund: acela de a regăsi, într-un spațiu străin, semnificația propriei deveniri prin întoarcerea simbolică la începuturi.

Venim dintr-o cultură în care semnele nu sunt doar forme decorative, ci matrici de gândire, repere de viață, forme de rugăciune înnodată în materie. Cultura populară românească este păstrătoare a unei simbolistici arhaice, în care sacralitatea nu este o abstracțiune, ci o prezență discretă în obiectele cotidiene—o ie cusută cu grijă, un vas de lut, o grindă sculptată. Aceste semne reprezintă o viziune asupra lumii, o formă de cunoaștere prelingvistică, transmisă prin gesturi, ritmuri și repetiții sacre. De ce este vital să îi învățăm pe copiii noștri despre sacralitatea acestor semne? Pentru că, într-o lume unde reperele se estompează, simbolurile tradiționale oferă rădăcini. Copilul care învață că un semn are sens învață, în același timp, să respecte, să contemple, să caute. El nu mai este doar un consumator de conținut, ci un moștenitor al unui alfabet tăcut, dar viu.

Etno-didactica nu este doar o metodă pedagogică aplicabilă zonelor rurale sau muzeelor de etnografie. Este o filosofie educațională care presupune învățarea prin simbol, prin memorie și prin trăire. A educa înseamnă a construi oameni întregi. Iar pentru aceasta, informația nu este suficientă. Avem nevoie de formare interioară, de educație afectivă și spirituală, de cultură ca inițiere. Deși diaspora românească a dat dovadă de inițiativă și reziliență în organizarea de activități educaționale cu caracter identitar, realitatea din teren scoate în evidență numeroase obstacole structurale, funcționale și simbolice care limitează impactul acestor eforturi.

Una dintre cele mai mari provocări este inexistența unui cadru legislativ clar și aplicabil pentru recunoașterea și sprijinirea educației în diaspora. Deși există inițiative ale Institutului Limbii Române sau ale unor misiuni diplomatice, acestea sunt fragmentare, subfinanțate și lipsite de continuitate. Mulți dintre cei care predau limba

română și cultura în diaspora nu au pregătire pedagogică formală sau nu sunt specializați în didactica limbii române ca limbă maternă/străină. De asemenea, nu există o formare specifică în etno-didactică, adică în utilizarea tradiției ca instrument pedagogic. Profesorii se bazează pe experiență proprie, creativitate și resurse informale, ceea ce, deși admirabil, nu asigură o calitate constantă a actului educațional. Este imperativă organizarea unor programe de formare continuă, în format hibrid sau online, care să ofere profesorilor din diaspora competențe moderne, dar și capacitatea de a integra elemente de patrimoniu cultural imaterial în actul educativ. Manualele și materialele didactice existente în România nu sunt adaptate contextului din diaspora. Ele presupun deja cunoașterea limbii române la un nivel de bază și se bazează pe un curriculum național care nu reflectă realitățile culturale și lingvistice ale copiilor crescuți în străinătate. În plus, resursele care valorifică tradiția sunt fie învechite, fie prea academice, greu de aplicat în lucrul cu copii din medii multiculturale.

Este nevoie de materiale educaționale atractive, vizuale, interactive, care să prezinte tradițiile românești într-un mod accesibil și relevant pentru copiii născuți în diaspora. Este esențială conștientizarea rolului fundamental al părinților în procesul educațional identitar. Fiecare comunitate funcționează, în general, pe cont propriu, fără o rețea solidă de sprijin sau schimb de experiență. Lipsa unei rețele educaționale românești la nivel global face ca eforturile să fie izolate, vulnerabile și greu de replicat. Este necesară crearea unei platforme de colaborare între profesorii, formatorii și instituțiile educaționale din diaspora, în parteneriat cu actorii relevanți din România. O astfel de rețea ar putea facilita schimbul de resurse, formarea profesională, mobilitatea educațională și crearea unei identități profesionale comune. Pentru ca tradiția să devină un instrument sustenabil de educație identitară în diaspora, este nevoie de un efort sistemic, coordonat între actorii statului român și comunitățile din diaspora. În acest sens, propunem următoarele direcții strategice: Elaborarea unei strategii educaționale naționale pentru diaspora:

- Ministerul Educației, în colaborare cu Ministerul Culturii, MAE și Institutul Limbii Române, ar trebui să dezvolte o strategie națională coerentă privind educația românească în diaspora, care să includă obiective, instrumente de implementare, calendar și indicatori de impact.
- Această strategie ar trebui să acorde o importanță specială educației identitare prin cultură tradițională, recunoscând rolul patrimoniului imaterial ca instrument pedagogic și diplomatic.
- Elaborarea de manuale, ghiduri metodologice și platforme digitale care să integreze elemente de tradiție românească într-o manieră accesibilă și atractivă pentru copiii crescuți în afara țării.
- Crearea unui portal educațional online dedicat diasporei,
- Organizarea de cursuri de formare și perfecționare în domeniul etno-didacticii și predării limbii române ca limbă de moștenire (heritage language).

- Încurajarea colaborării între universitățile din România și centrele educaționale din diaspora pentru schimb de bune practici, stagii și mentorat.
- Crearea unei rețele internaționale a educatorilor români din diaspora, susținută de o platformă de colaborare și comunicare.
- Organizarea de conferințe, forumuri, pentru schimb de experiență între actorii implicați în educația românească din străinătate.
- Lansarea unor campanii de informare și sensibilizare privind importanța limbii și tradiției în păstrarea identității românești.
- Si nu in ultimul rand integrarea patrimoniului imaterial în diplomația culturală. Valorificarea activităților educaționale din diaspora în cadrul diplomației culturale românești, ca forme de soft power și consolidare a imaginii țării în plan internațional.
- Sprijinirea festivalurilor, expozițiilor, atelierelor și publicațiilor din diaspora care promovează tradițiile românești ca forme de dialog intercultural.

Aceste recomandări vizează o abordare integrată, pe termen lung, în care educația, cultura și diplomația să lucreze împreună pentru susținerea identității românești în afara granițelor. Tradiția nu trebuie percepută doar ca un element de patrimoniu pasiv, ci ca o resursă activă, formativă și strategică în relația României cu propriii cetățeni din diaspora. Prin recomandările propuse, facem apel la instituțiile statului român, dar și la societatea civilă, să recunoască și să sprijine rolul esențial al educației etno culturale în diaspora, nu doar ca act de conservare, ci ca investiție în viitorul identitar și spiritual al națiunii române. Într-o lume globalizată, în care cultura devine adesea marfă, iar memoria—un inconvenient, pierderea tradiției înseamnă pierderea sinelui colectiv. Nu putem fi europeni, universalși, globali—dacă nu știm, mai întâi, cine suntem ca români. Noi, ca popor, nu suntem un accident cultural.

Suntem o civilizație de sinteză, un pod viu între Occident și Orient, o cultură care a știut să reziste, să asimileze, să transforme, dar fără să se piardă. Am fost înconjurați, cuceriți, siliți să tăcem—dar tradiția noastră a vorbit mai departe. Astăzi, mai mult ca oricând, este nevoie de strategii serioase, bine articulate și susținute instituțional, pentru a păstra vie această comoară identitară. Educația prin tradiție, mai ales în diaspora, nu este un moft nostalgic, ci o necesitate ontologică: este modul prin care putem rămâne un popor viu, cu conștiință de sine, capabil să se transmită din generație în generație fără să-și piardă esența. Va multumesc tuturor pentru atenție și pentru angajamentul dvs în această misiune comună.

prof. Anca Cheaito (Liban)